

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Dobré občanství: Jak lze učit demokracii?

Občanský průkaz 4.0 – kompetence pro demokratickou kulturu
(reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008154)

Učit (o) demokracii?

- ✓ Učit o demokracii vs. učit demokracii?
→ důraz na pojmovou přesnost a typologii vs. konstruktivistický přístup
- ✓ Klíčové otázky:
 - a) Proč je demokracie principem, který bychom měli hájit?
 - b) Proč bychom se měli umět zajímat i o věci, které trápí celou společnost?
 - c) Co znamená, když řekneme, že měli usilovat i o to být dobrými občany?

Problémy s vymezením občanství

Jak v kontextu plurality 21. století definovat *dobrého občana*?

- ✓ problém jazykového dědictví
(staré vs. moderní významy totožných pojmů)
mravnost, ctnost, obecné dobro, občanství, svoboda?
- ✓ mýtus zlaté minulosti
(athénská demokracie, První republika)
- ✓ uchování vzorů bez budování kontraproduktivních kultů osobnosti

Procedurální dobré občanství

A. občanství jako moment (vlastenecký čin)

B. občanství jako stav (soubor vlastností)

C. občanství jako proces

- ✓ podmíněnost konkrétní podoby občanství historickým a kulturním kontextem = obsah a vlastnosti občanství se v čase proměňují
- ✓ občanství jako kontinuální sepětí svého života s životem vlastní politické společenosti (**občanská kolektivní identita**) projevující se v pocitu spoluzodpovědnosti i ve stylu myšlení a jazykových vyjádření (**aristotelský jazyk námořní plavby**)
- ✓ občanství jako každodenní plebiscit? (E. Renan o národní identitě)

Občanství jako komplexní náplň vzdělávacího kurikula

- ✓ nutnost emancipace formování občanských principů ve vzdělávacím procesu:
 - a) propagace výuky soft skills
 - b) nezužování občanství na dimenzi humanitních a společenskovědních předmětů
 - c) unikání zideologizovaným pojetím formování občanství (proti pronikání „nových ideologií“ a indoktrinací do škol)
- ✓ nutnost smířit se s pluralistickou povahou abstraktních definic z oblasti sociálních věd (Shapiro: *gross concepts*)
 - racionální precizace pojmu občanství vs. trénink „zakoušení a zažívání“ občanství

Jak na formování občanských principů: projekt UHK

Principy formování procedurálního občanství ve výuce formulované projektovým týmem (2018-2021):

- ✓ procedurální pojetí občanství
- ✓ důraz na vzdělávací trénink občanství v rovině zkušeností a prožitků v běžném životě
- ✓ nástroje proti manipulativním a ideologicky zatíženým pojetím občanství
- ✓ přiznaná reflexe předávaného světonázorového kontextu (proti mýtu univerzalizmu a „normality“)
- ✓ nástroje proti nebezpečím relativismu
- ✓ prosazování principu racionální argumentace v demokratické diskuzi

Jak na formování občanských principů: projekt UHK

Rozvoj klíčových kompetencí u žáků středních škol:

- ✓ žák si uvědomí, že společenské hodnoty i jejich významy jsou kulturně, sociálně, historicky a jazykově podmíněné (jazyková podmíněnost pojmů)
- ✓ žák chápe diskuzi jako optimální platformu pro falzifikaci společenských hodnot a postojů
- ✓ žák akceptuje pluralismus jako inherentní charakter společenské reality, chápe a uznává konflikt jako přirozenou součást lidského života
- ✓ žák si je vědom svých vlastních kolektivních identit a promýšlí míru své spoluzodpovědnosti za jejich udržování
- ✓ žák vnímá, že udržitelné koncepce demokracie a občanství vyžadují reflexi takových pojetí člověka a společnosti, jež formulují alternativy vůči formám posesivního individualismu a egoismu
- ✓ žák reflektuje svou vlastní pozici ve společnosti a orientuje se ve svých právech, možnostech, očekáváních a povinnostech vůči společenstvem, jejichž je součástí

Projekt UHK: struktura programu

Trénink občanských principů ve 3 dimenzích:

A) oblast **kooperace**

- ✓ Jak funguje občanská společnost?
- ✓ Co mohu dělat, když se mi něco nelíbí a chci to se skupinou svých přívrženců změnit?
- ✓ Co když můj postoj společnost a politici nepodporují?

B) oblast **konfliktu**

- ✓ Proč se mnou lidé nesouhlasí, i když mám „pravdu“?
- ✓ Proč se lidé hádají a v některých otázkách se zkrátka nikdy neshodnou?
- ✓ Proč mám hájit právo druhého na názor, i když s ním z duše nesouhlasím?
- ✓ Co znamená, že jsem pro někoho „pravičák“ či „levičák“?

C) oblast **kompromisu**

- ✓ Kdo a co rozhoduje o tom, co (ne)smíme?

Doporučená literatura

- Cogan, John J. a Ray Derricott: *Citizenship for the 21st Century. An International Perspective on Education*. London: Kogan Page, 2000.
- Liessmann, Konrad Paul: *Hodina duchů. Praxe nevzdělanosti. Polemický spis*. Praha: Academia, 2015.
- MacIntyre, Alasdair: *Ztráta ctnosti. K morální krizi současnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2004.
- Shapiro, Ian: *Útěk před realitou v humanitních vědách*. Praha: Karolinum, 2006.
- Taylor, Charles: Nedorozumění v diskusi mezi liberály a komunitaristy. In: János Kis (ed.): *Současná politická filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 1997, s. 465-494.